

Yazar/Author

İbrahim Halil GÜZEL*

Makale Adı/Article Name

Adalet ve Kalkınma Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi
Programlarında Demokrasi ve Katılımcı Yönetim: Kamu Politikası
Analizi Yöntemiyle İncelenmesi

*Democracy and Participatory Governance in the Party Programs of
the Justice and Development Party and the Republican People's
Party: An Analysis of Public Policy Analysis*

Öz

Dünya genelinde ülkelerin önemli bir kısmında, siyasal yönetimin belirlenmesinde demokratik yönetim usulleri tercih edilmektedir. Bu kapsamda temsili demokrasi en çok kullanılan yönetim şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Temsili demokrasilerin varlığı ve işleyebilmesi için siyasi partiler önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle siyasi partiler için demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları tanımı kullanılmaktadır. Siyasi partilerin demokrasi açısından taşıdığı önem, bu kurumlara yönelik yapılan çalışmaların başlıca nedenlerinden biridir. Temsili demokraside yaşanan sorunlar ve bu sisteme yönelik getirilen eleştiriler farklı mekanizmalarla aşmaya çalışılmaktadır. Bu mekanizmalardan biri de katılımcı yönetim uygulamalarıdır. Sadece seçimden seçime oy kullanmaktan ibaret olan bir siyaset anlayışı genel olarak eleştirilmektedir. Vatandaşların seçim dönemleri dışında da yönetime katılabilecekleri sistemler, mekanizmalar geliştirilmektedir. Bu kapsamda siyasi partiler önemli bir rol üstlenmektedir. Siyasi partilere yönelik bir çalışma yapılırken parti programları incelenen önemli belgeler arasında yer almaktadır. Çünkü parti programları, siyasi partilerin, temel politikalarını, önceliklerini ve ülkenin sorunlarına yaklaşımlarını göstermektedir. Bu çalışma kapsamında, 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimde en çok oy alan iki siyasi partinin (Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi) programları, katılımcı yönetim ve demokrasi özelinde incelemektedir. Bu konularda siyasi partilerin, benzerliklerini, farklılıklarını ortaya koymak bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Katılımcı Yönetim, Siyasi Partiler

ABSTRACT

In a significant number of countries around the world, democratic methods of governance are preferred in determining the political administration. In this context, representative democracy is the most widely used form of government. Political parties play an important role for the existence and functioning of representative democracies. For this reason, political parties are defined as indispensable elements of democratic life. The fact that political parties are so important for democracy constitutes an important reason for the studies on these institutions. The problems experienced in representative democracy and the criticisms against this system are tried to be overcome with different mechanisms and solutions. One of these mechanisms is participatory governance practices. An understanding of politics that consists only of voting from election to election is generally criticized. Systems and mechanisms are being developed to enable citizens to participate in governance outside election periods. Political parties play one of the most important roles in this context. One of the main documents to be consulted when conducting a study on political parties is party programs. Because party programs show the basic policies, priorities and approaches of political parties to the problems of the country. This study examines the programs of the two political parties (Justice and Development Party and Republican People's Party) that received the highest number of votes in the general election held on May 14, 2023, in terms of participatory governance and democracy. The main purpose of this study is to reveal the similarities and differences of political parties on these issues.

Keywords: Democracy, Participatory Government, Political Parties

* Dr.Öğr.Üyesi, Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, ibrahimguzel44@gmail.com

Extended Abstract

Political parties, one of the main actors of democratic life, are organizations formed by people with similar ideas and common goals, and aim to fulfill these goals by coming to power. Although their main purpose is to come to power and seize power, they fulfill the function of controlling the government by taking part in the opposition. In today's conditions, it is not possible to implement direct democracy in country administration due to reasons such as the physical borders and population numbers of countries. However, it is discussed that technological developments in recent years, especially in the field of communication, may be effective in removing the obstacles to the implementation of direct democracy in the coming years. If we leave these debates aside, direct democracy is not practiced in the current situation and representative democracy is the most widely used system in the governance of countries. Political parties are also an important actor in the selection of representatives by citizens. Although political parties are indispensable elements of democratic life, their existence alone is not sufficient for democracy. Two important elements emerge here. One of these is the situation that political parties face and struggle with outside themselves. These include electoral systems, political competition, human rights, fundamental rights and freedoms, the political system of the country, and electoral thresholds. Another factor is the internal functioning of political parties. The extent to which political parties, which are indispensable elements of democratic life, implement and adopt democracy within themselves is one of the most important questions that should be emphasized.

Party programs of political parties are one of the most important sources when searching for answers to these questions. Because party programs are the basic documents of the policies that political parties will follow when they come to power. Within the scope of the study, firstly, conceptual information about political parties and their functions, representative democracy and participatory governance is given. In the next section, the concept of public policy, public policy analysis methods, and the policy analysis management of party programs are discussed. In the last part of the study, the party programs (Justice and Development Party and Republican People's Party). Parties are analyzed in terms of the concept of democracy and the important elements of democracy such as the rule of law, civil society, secularism, accountability, transparency and participatory governance. The main purpose of the study is to reveal how democracy and participatory governance are included in the party programs, the parties' approaches of the issue, their similarities and differences.

In this study, the programs of the parties are examined in terms of democracy, the elements of the concept of democracy and participatory governance. Both parties include the concept of democracy and the issues of the rule of law, secularism, civil society, participation, accountability and transparency in their programs. In some elements, the way they deal with the subject and their emphasis are similar, while in some elements they differ. For example, on secularism, both parties emphasize the importance of secularism in their programs and underline that secularism is not specifically anti-religious. While there is similarity on what secularism is and how it should be understood, the Republican People's Party includes concrete examples of what it will do in its program. Regarding the principle of the rule of law, both parties emphasize the rule of law and use similar expressions on the need to make universal rules of law dominant. Under the heading of law and justice, the Justice and Development Party approaches the issue in terms of fundamental rights and freedoms, separation of powers and independence of the judiciary, reorganization of courts, legal education and high courts. The Republican People's Party emphasizes similar issues under the rule of law.

The concept of civil society is also an issue that both parties emphasize in their programs. While the Justice and Development Party includes it under the title "Democratization and Civil Society", the Republican People's Party includes it under the title "Politics and Civil Society". Both parties state that civil society has a positive impact on the democratization process of the country and that civil society organizations should be paved the way for civil society organizations and that they should meet the standards of contemporary countries. Both parties have similar views on the need to remove obstacles to the organization of professional chambers, associations, foundations and trade unions and for them to be more involved in decision-making processes. While the Justice and Development Party emphasizes the importance of civil society organizations in participatory governance, the Republican People's Party addresses the issue from different perspectives. In the programs of the two parties examined in terms of democracy and participatory governance, while the handling, definition and importance of the issues are generally similar, there are differences in the content, elaboration and concrete suggestions.

Giriş

Demokratik hayatın temel aktörlerinden biri olan siyasi partiler, benzer fikirleri ve ortak amaçları bulunan kişilerin bir araya gelerek oluşturdukları, seçimi kazanarak iktidara gelmeyi amaçlayan kuruluşlardır. Temel amaçları her ne kadar iktidar olmak, iktidarı ele geçirmek olsa da muhalefette yer alarak iktidarı denetleme işlevini de yerine getirmektedirler. Günümüz şartlarında ülkelerin gerek fiziki sınırları gerek nüfus sayıları gibi sebeplerden dolayı doğrudan demokrasinin ülke yönetiminde uygulanması mümkün görülmemektedir. Ancak son yıllarda özellikle iletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmelerin, gelecekte doğrudan demokrasinin uygulanması önündeki engellerin kaldırılmasında etkili olabileceği tartışılmaktadır. Bu tartışmaları bir kenara bırakacak olursak mevcut durumda doğrudan demokrasinin uygulanamaması nedeniyle temsili demokrasi ülkelerin yönetim biçimlerinde en çok kullanılan sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Vatandaşların temsilcilerini seçmesinde de siyasi partiler önemli bir aktör olarak yer almaktadır. Siyasi partiler her ne kadar demokratik hayatın vazgeçilemez unsurları olsalar da tek başlarına var olmaları demokrasi için yeterli değildir. Burada iki önemli unsur karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi siyasi partilerin kendi işleyişi dışında kalan durumlardır. Bunlara örnek olarak seçim sistemleri, siyasi rekabet, insan hakları, temel hak ve özgürlükler, ülkenin siyasal sistemi, seçim barajını sayabiliriz. Bir diğer unsur da siyasi partilerin kendi iç işleyişleri ile ilgili konulardır. Demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilerin, kendi içlerinde demokrasiyi ne kadar benimsedikleri ve uyguladıkları üzerinde durulması gereken soruların başında gelmektedir. Bu soruların cevaplarını ararken en önemli kaynakların başında siyasi partilerin parti programları gelmektedir. Çünkü parti programları siyasi partilerin iktidara geldikleri zaman izleyecekleri politikaların temel belgesi niteliğindedir. Çalışma kapsamında öncelikle siyasi partiler ve işlevleri ile temsili demokrasi ve katılımcı yönetim konuları hakkında kavramsal olarak bilgi verilmektedir. Sonraki bölümde kamu politikası kavramı ve kamu politikası analiz yöntemleri, parti programlarının hangi politika analiz yöntemi içerisinde yer aldığı tartışılmaktadır. Çalışmanın son bölümünde 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde en çok oy alan iki siyasi parti (Adalet ve Kalkınma Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi) programı incelenmektedir. Her iki partinin programları, demokrasi kavramı ve demokrasi kavramının önemli unsurları arasında yer alan hukuk devleti, sivil toplum, laiklik, hesap verebilirlik, şeffaflık ve katılımcı yönetim özelinde incelenmektedir. Demokrasi ve katılımcı yönetim konusuna parti programlarında nasıl yer verdikleri, partilerin konuya yaklaşımları, konuya yaklaşım şekillerindeki benzerlikler ve farklılıklarının ortaya konulması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

1. Siyasi Partiler ve İşlevleri

Siyasi partiler, benzer düşüncelere ve ortak değerlere sahip bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları demokratik siyasal sistemin önemli aktörlerinden biridir. Temsili demokrasilerde, temsilcilerin seçilmesinde, seçimlerde benzer düşüncelere sahip kişilerin belirledikleri politikalar çerçevesinde iktidar olmayı amaçlayan kurumlardır.

Politikaya, ister karar alma süreçleri açısından ister iktidar ilişkileri açısından bakılsın bu yaklaşımın odak noktasını siyasi partiler oluşturmaktadır. Siyasi partilerin, politika sahnesine çıkışları aslında çok eski değildir. Tam aksine yeni olmasına rağmen, bu kuruluşlar çok hızlı bir şekilde bütün ülkelerde siyasal hayatın temel unsurlarından biri haline gelmişlerdir (Kapani, 2014:175). Siyasi partiler, ülkelerin önemli bir kısmında siyasal sistemlerin çoğunda yer almaktadırlar. İktidarı kazanmak amacıyla örgütlenen insan gruplarıdır. Devlet makamları ile iktidarı kullanmayı hedeflemektedirler. Genel olarak hükümet politikalarının birçok alanına hitap eden geniş bir konu odağına sahiptirler. Genellikle ortak siyasal tercihler ve ortak bir ideolojik kimlikle birleştirilmektedirler (Heywood, 2018:335). Dönemsel ve yerleşim yeri olarak farklılıklar olmasına rağmen siyasi partiler demokratik hayatın gelişmesiyle varlıklarını büyüterek devam ettirmişlerdir. Benzer ideolojileri savunan parti üyeleri zaman içerisinde meclislerde bir araya gelerek parlamentolarda siyasi parti gruplarının kurulmasını sağlamışlardır. Sadece meclis içerisinde değil meclis dışında da bir araya gelerek kurulan siyasi partiler bulunmaktadır (Duvarger, 1993:26). Siyasal partiler, siyasal iktidarı ele geçirerek toplumu yönetmek amacıyla

kurulan, belirli bir ideolojiye ve programa sahip olduğu kabul edilen kuruluşlardır. Demokratik sistemlerde siyasal mücadeleyi hukuksal ve kurumsal çatılar etrafında toplumsallaştırarak, sistem için siyasal talepleri iktidara ileten, toplumdaki siyasal hareketliliği görülebilir, kanalize edilebilir duruma getirmenin aracı olan kurumlardır (Demir ve Acar, 2005:368).

Partilerin gelişimi ile iktidarın paylaşılması arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. İktidar kaynağının ilahi boyuttan yönetilenlere doğru kaymaya başlaması ve iktidarı paylaşan kişilerin kolay bir şekilde bir araya gelebilmeleri toplumun alması gereken zorunlu kararlarda süreci zorlaştırdı. Aynı görüş sahibi olan kitlelerin iktidarlara sadece temsilciler aracılığı ile etkileyebilecekleri görüşü öne çıkmaya başlamıştır (Turan, 1996: 99-100). Modern anlamda siyasal partiler ilk olarak 19.yüzyılda seçimlerle birlikte ortaya çıktı. Sonrasında oy hakkının gelişimi siyasal partileri olumlu etkilemiştir. Burjuvazi ve aristokrasi arasında yaşanmakta olan mücadele sırasında adayların desteklenmesi, desteklenen adayların seçimlerinin finansmanını karşılamak üzere yerelde örgütlü yapılar kurulmaya başlandı. Benzer çıkarları temsil eden milletvekilleri arasında meclislerde kutuplaşmalar gittikçe artmaya başladı. Yerelde oluşturulan komiteler ile irtibatın artmasıyla siyasal partiler ortaya çıkmaya başladı (Kışlalı, 2010). ABD’de ve Avrupa’da oy hakkının oy kullanma hakkını genişletilmesi parlamentoların yetki ve fonksiyonların artması, meclislerin bağımsızlıklarını da artmıştır. Bunun neticesinde meclisteki üyeler bazı ortak özelliklerine göre gruplaşmaya başlamışlardır. Diğer taraftan seçmen sayısının da artışı, adayları seçmenlere tanıtabilecek, seçmenlerden gelecek oyları yönlendirebilecek yapıların ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır. Tarihsel açıdan baktığımız zaman siyasal partilerin ortaya çıkması meclis gruplarının ve seçim komitelerinin var olmasına bağlıdır (Duvarger, 1993).

Siyasi partiler demokratik siyasal yaşamda idare mekanizmasını harekete geçiren önemli unsurlardan biridir. Demokrasi için önemli olan temsilcilerin belirlenmesinde, yönetime aday olunması, oy kullanma haklarının yerine getirilmesi, siyasal partiler tarafından oluşturulan mekanizmalar vasıtasıyla kolaylıklar sağlanmaktadır. Siyasi partiler, kendi sistemleri içerisinde ortak fikir etrafında toplanan sosyal ve kültürel açıdan birbirlerine benzeyen bireylerin bir araya gelerek kurdukları örgütlü bir teşkilatlanmadır. Siyasi partiler, mecliste yasama faaliyetlerinde aktif olarak rol almaları nedeniyle demokratik bir siyasal sistemin devam edebilmesi için hayati rol oynamaktadırlar (Newton ve Deth, 2014:267-268). Siyasi partiler bütüncül bir yapıya sahip olarak bir sistem içerisinde faaliyette bulunmayı amaçlayan ve bu amaçları yerine getirebilmek için birlikte hareket eden kişilerin oluşturdukları kurumlardır. İlk bakışta grupla benzer özelliklere sahip olsa da siyasal partileri gruplardan ayıran en önemli fark, birlik olabilmeleri ve belirli bir hedefe yönelmeleridir. Bu birliğin temel amacı parti düşüncesini yani davayı gerçekleştirmek olabileceği gibi bazen kişisel çıkarlar da söz konusu olabilmektedir (Weber, 2012: 304-305).

Siyasi partiler sahip oldukları özelliklere göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan biri Duverger tarafından yapılan, kadro-kitle partisi ayrımıdır. Bu iki tip parti ayrımında temel fark üye sayısı veya hitap ettiği kitlenin büyüklüğü değildir, partilerin yapı farkı burada belirleyici olmaktadır. Kadro partileri, üye sayılarını artırmak için özel bir çaba göstermezler, bu partiler için esas önemli olan unsur nicelik değil niteliktir. Seçim çevrelerinde etkiye sahip, servet sahibi kişileri partiye dahil etmeye çalışırlar. Kitle partileri için üye sayısı ve üye sayısının artması oldukça önem taşımaktadır. Kitle partileri için üyeler sadece mali yönden değil siyasal yönden de önem taşımaktadırlar (Kapani, 2014:175). Sigmund Neumann tarafından geliştirilen bir diğer parti ayrımı temsil partileri ve bütünleşme partileri ayrımıdır. Temsil partilerinin birincil işlevi olarak seçimlerde oyların güvenceye alınması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle kamuoyunu şekillendirmeden ziyade onu yansıtmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle temsilci partileri herkesi kucaklama stratejisi benimsemektedirler. Bütünleştirici partiler ise kitlelerin taleplerine cevap vermek yerine onları eğiterek, ilham vermeyi amaçlamaktadırlar (Heywood, 2018: 338).

Siyasi partilerin farklı fonksiyonları bulunmaktadır. Siyasi partilerin önemli fonksiyonlarından biri toplumdaki farklı çıkarların ve taleplerin birleştirilmesinin sağlanmasıdır. Genel olarak siyasal partiler aksi de ileri sürülmekle birlikte birleştirici ve toparlayıcı bir role sahiptirler. Siyasi partiler neredeyse bütün rejimlerde halk ile iktidar arasında iletişimi sağlayan kurumlardır. Böylece

günümüzde siyasi partilerin önemli bir diğer işlevi siyasal katılmanın başlıca aracı olmalarıdır. Toplumun beklentileri, istekleri, talepleri genellikle bu şekilde gerçekleşmektedir (Kapani, 2014:175). Siyasi partilerin temel işlevlerini, temsil, seçkin grupların belirlenmesi, amaçların belirlenmesi, çıkarların dile getirilmesi ve birleştirilmesi, toplumsallaştırma ve yönetimin örgütlenmesi şeklinde sayabiliriz. Temsil, siyasi partilerin en temel işlevi olarak görülmektedir. Temsil, partilerin, üyelerinin ve seçmelerinin görüşlerine karşılık vermekte ve görüşlerini ifade etmektedir. Siyasi partiler, genellikle toplumların ortak hedeflerinin belirlenmesinde ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli araçlardan birisi olmuşlardır. Siyasi partiler ortak hedeflerin geliştirme sürecinde toplumdaki farklı çıkarların birleştirilmesinde ve ifade edilmesinde rol almaktadırlar (Heywood, 2018: 338).

Demokrasinin yerleşmesinde ve güçlenmesinde kilit rol oynayan aktörlerin başında siyasi partiler gelmektedir. Tarihsel süreç içerisinde meclislerin ortaya çıkmaya başlaması, demokrasinin birçok ülke tarafından yönetimde kabul görmesi, ülkelerin sınırlarının ve nüfuslarının artması, doğrudan demokrasi uygulamasının günümüzde mümkün görülmeşi, temsili demokrasi anlayışının hakim olmasına neden olmuştur. Temsilcilerin seçilerek, meclise gönderilmesinde siyasi partilerin rolü ve görevi geçmişten günümüze artarak devam etmektedir.

2. Temsili Demokraside Temsil Sorunu ve Katılımcı Yönetim

Schmitt, parlamenter demokrasinin 20.yüzyılın başında ahlaki ve düşünsel zeminini yitirdiğini belirtmiştir. Özellikle siyasi partilerin kendi çıkarlarının peşlerinde koşmaya başladıklarını, karar alma süreçlerinde yaşanan sıkıntıları, nispi temsil sistemini, liste yönteminden kaynaklanan milletvekili ile seçmenler arasındaki bağın kopmasını eleştirerek meclislerin artık iflas ettiğini ve halkın iradesi düzgün yansımadığını ileri sürmektedir. Schmitt, parlamentarizmin için boş bir sistem olduğundan dolayı, liberalizm, demokrasi, çoğulculuk gibi unsurların yüzeysel olarak bu sisteme eklendiğini öne sürerek eleştirilerini dile getirmektedir (Schmitt, 2010). Demokratik sistemlerde üç farklı yönetim şekli karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri doğrudan demokrasi şeklindedir. Bu demokrasi biçiminde kamusal eylemler doğrudan doğruya halk tarafından yerine getirilmektedir. Yöneten kesim ile yönetilen kesim özdeş bir yapıya bürünmekte, kanunların kabul edilmesinde halk aracı bir makama ihtiyaç duymamaktadır. Bir diğer demokratik yönetim biçimi temsili demokrasidir. Modern dönemlerin toplum yapısına ve ihtiyaçlarına cevap veren bu demokrasi modelinde, halk kendisini yönetecek olan yönetici kesimi hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirilen seçimlerle belirlemektedir. Bir diğer demokratik yönetim biçimi de yarı doğrudan demokrasidir. Bu sistem, doğrudan demokrasi ile temsili demokrasi arasında bir yönetim biçimidir. Yarı doğrudan demokraside, halkın yönetimi istediği zaman denetleme, kontrol etme hakları bulunmaktadır (Teziç, 1996: 216-217). Halk tarafından yönetim olarak ifade edilen klasik demokrasi teorisi, bütün ergin vatandaşların özgür ve eşit bir şekilde ülkenin yönetimine katılmaları anlayışına dayanmaktadır. Fakat günümüzdeki çağdaş demokrasilerde pratiğin bu “ideal” demokrasi anlayışına tam olarak uyduğunu söylemek mümkün değildir. Gerçekçi gözlemler, teori ile pratik arasında oldukça fazla farkın olduğunu ortaya koymaktadır (Kapani, 2014: 151).

Üç farklı demokratik yönetim biçiminden günümüzde en çok kullanılanı temsili demokrasi sistemidir. Temsili demokrasi sisteminin yaygın olarak kullanılmasının farklı nedenleri bulunmaktadır. Temsili demokrasinin tercih edilmesinin en önemli nedenlerinden biri nüfus artışları sonucu ülkelerin doğrudan demokrasi ile yönetilemeyecek derecede kalabalıklaşmasıdır. Bunun sonucu olarak, ülkelerin seçtikleri temsilciler aracılığı ile yönetilmesini sağlayacak bir sisteme ihtiyaç duymuşlardır.

Temsili demokrasinin içerisinde barındırdığı temsiliyet sorunu, otoriter ve bürokratik yönetim anlayışı ile vatandaş ilgisizliği gibi sorunlar, katılımcı yönetim anlayışıyla giderilmeye çalışılmaktadır. Yönetimin vatandaş egemenliğinde ve kontrolünde olması için katılımcı yönetim tamamlayıcı olarak kabul edilmektedir. Katılım ile birlikte vatandaşların sadece seçimlerde oy kullanarak belirleyici olmasının yerine aktif yurttaş dönüşmesi sağlanmaktadır (İzci, 2014:21). Katılımcı demokrasiyi, temsili demokrasiden ayıran genel özellikleri, bireylere kendilerini

ilgilendiren kararlara katılma imkanı sağlaması, birlikte karar almanın seçimler dışındaki yöntemlere de başvurmayı gerektirmesi, katılımın bireyler üzerinde eğitici bir işlev görmesi şeklinde sayabiliriz (Sarıbay, 1998:89-92).

Katılımın ekonomik, yönetsel ve siyasal boyutu bulunmaktadır. Yönetsel katılım, yönetsel alanı ilgilendiren, seçim ve seçimle ilgili faaliyetler dışında kalan katılımdır. Kamu hizmetlerine yönelik temel kararların hazırlanması, üzerinde tartışılarak belli bir süre sonra olgunlaştırılması, karara dönüşerek uygulama aşamasına geçmesi yönetsel katılımın içerisinde yer almaktadır. Bu aşamalardan birinde veya birkaçında yer almak, bu kararlardan etkilenecek olanların katkıda bulunması yönetsel katılım olarak açıklanmaktadır (Eryılmaz, 2010:55). Ekonomik anlamda katılım ise işletmenin çalışanlarına işletmenin karı üzerinden pay verilmesi anlamına gelmektedir. “Profit Share” olarak tanımlanan bu katılma biçiminde çalışanların belli bir kısmına ya da tamamına belli bir oran üzerinden kardan yararlanma imkanı sunulmaktadır. Siyasal anlamda katılım ise, önceleri sadece kamu işlerinin yönetimine bütün vatandaşların demokrasinin bir gereği olarak doğrudan katılmalarını ifade ederken, ilerleyen zamanlarda işletmeler için de kullanılmaya başlamıştır (Eren, 1998).

Temsili demokrasi, nüfusun artmasından dolayı doğrudan demokrasinin uygulama imkanının azaldığı ya da olmadığı şartlarda, demokrasinin halkın temsilcileri aracılığıyla yürütülmeye çalışıldığı bir demokrasi modelidir. Böylece halk temsilcilerini seçerek toplumun küçük bir modeli oluşturulmakta ve demokrasinin uygulaması toplumun küçültülmüş modeli ile yürütülmektedir. Temsili demokrasi modelinin temel kabullerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Sınırları belli olan bir toprak parçası ve burada yaşayan bir topluluk bulunmaktadır.
- Burada iki düzey bulunmaktadır. Birey ve toplum düzeyleridir.
- Toplumda geçerli kuralları belirleyecek ve yönetecek bir kurumsal yapı toplum düzeyinde yer almaktadır.
- Belli aralıklarla yapılan seçimler ile bu kurumsal yapıda kimlerin yer alacağı belirlenmektedir.
- Yönetime ilişkin ve kural koymaya yönelik kararlar genellikle oy çokluğuna dayalı bir sistemle belirlenmektedir (Tekeli, 2012:336).

Katılımcı demokrasiyi savunan düşünürler, demokrasinin geleceği için güçlü bir demokrasinin gerekliliğini ve modern toplumla uyum içinde yurttaş kurumlarının yeniden canlanması gerektiğini belirtmektedirler. Bu açıdan bakıldığı zaman demokrasi, eşitlik, sosyal adalet, özgürlük gibi demokratik değerleri bırakmadan temsilin getirmiş olduğu sınırlamaları aşabilecek bir güce sahiptir (Barber, 1995: 196). Vatandaş katılımı bu sistemde önemli bir yere sahiptir. Bunun nedeni genel yararın savunulması aşamasında çıkar gruplarının etkin olmaları ve daha bilinçli bir şekilde temsil edilmelerini sağlayarak karar alma mekanizmalarının etkinliğinin artırılmasıdır. Çünkü insanlar genellikle ilgi duydukları konularla ilgilenen gruplara katılma eğilimindedirler. Katılımcı demokrasi bu yönüyle seçmene daha farklı bir görünüm çizerek, seçmenin daha bilinçli bir anlayışla örgütlenmesine imkan sağlamaktadır. Burada seçmen ve vatandaş için önemli olan nokta partilerde daha fazla temsil edilebilmeleri ve yönetime katılım konusunda daha fazla aktif olmalarıdır (Schmidt, 2002: 153-154).

Diğer demokrasi modelleri ile karşılaştırdığımız zaman katılımcı demokrasi, ortada bir modeli temsil ettiği fikri, sürece katılacak etkenler ile şekillenmektedir. Temsili demokrasiye baktığımız zaman bu sistemde insanlar seçime katılarak, belli bir siyasi görüşü mecliste temsil edecek belli sayıda insandan oluşan temsilciyi seçmek için oy vermektedirler. Katılımcı demokrasi, ne en çok verimli olduğunu ne de en demokratik sistem olduğunu iddia etmemektedir. Burada katılımcı demokrasi için, katılım konusunu verimli kılan ya da olumsuz yapan faktör insandır. Katılımcı demokrasi temsili demokrasi ile doğrudan demokrasi arasında yer almaktadır (Zavala, 2006: 8-9). Katılma eyleminin etkili ve düzenli bir biçimde yerine getirilebilmesi için bazı koşulların bulunması gerekmektedir. Bu koşullar da aslında siyasal katılımın unsurlarını ortaya koymaktadır. Siyasal katılımın unsurlarını, bağımsız bir devletin olması, yönetilenlerin bütün saldırılardan korunarak can güvenliğine sahip olması, yönetilenlerin asgari bir eğitim seviyesine

sahip olması, ülkenin hukuk sisteminin katılıma uygun olması ve uygun iletişim ağlarının bulunması olarak sıralayabiliriz. Kişiler katılma eylemini farklı şekillerde yerine getirebilmektedirler. Doğrudan ya da dolaylı olarak katılımı gerçekleştirebilirler. Doğrudan katılımda ilk aklan gelen yöntem seçimlerde oy kullanmak ve seçimlerde aday olmaktır. Yönetime dolaylı katılma yöntemlerini, dilekçe verme, bildiri dağıtımı, insanlarla politik tartışmalara girme olarak sayabiliriz. Katılımı bireysel olarak gerçekleştirebileceğimiz gibi toplu katılım da söz konusu olabilmektedir. Bir dilekçeye binlerce kişinin imza atmasını, mitingler yapılmasını, gösteri yürüyüşlerini toplu katılıma örnek olarak verebiliriz (Eroğul, 1999).

Vatandaş katılımının artması yöneticilerin etkinliğini artırmakta ve alınan kararları daha meşru hale getirmektedir. Vatandaşlar veya toplumsal gruplar karar süreçlerine dahil edildikçe kararların meşruiyetleri de artmaktadır. Karar verme süreçleri daha kolaylaşarak kaliteli hale gelmektedir. Vatandaşların karar verme süreçlerine katılmalarıyla birlikte kararların hem kabul edilebilirliğini sağlanmakta hem de kararların uygulanma başarısı olumlu etkilenmektedir. Vatandaşların katılımı sağlamaları ve hizmet sunma süreçlerinde yer almaları, etkinliği ve verimliliği artırmaktadır. Vatandaş katılımı ile birlikte, vatandaşların hükümet programları hakkında farkındalıkları artmakta, vatandaşlar kararların nasıl alındığını gözlemleyerek kurumların ya da yöneticilerin eleştirilmesi konusunda daha tarafsız davranabilmektedirler (Thomas, 1995). Siyasal katılım, halkın kendisini idare edecek siyasi iktidar temsilcilerini seçmesini ve seçmiş oldukları halk adına karar verme yetkisini elinde bulundurarak alacağı kararlar üzerinde etkili olmalarını sağlamaktadır. Siyasal katılım ile birlikte vatandaşlar talep ve düşüncelerini yönetime iletebilmekte bu durum da vatandaşların vatandaşlık bilinci kazanmalarına yardımcı olmaktadır (Nie ve Verba, 1989: 3-4). Siyasal katılım ile bireyler savundukları fikirleri topluma aktarma fırsatı bulmaktadırlar. Böylece bireyler seslerini daha rahat bir şekilde duyurma imkanına kavuşmaktadırlar. Katılma ile birlikte toplumsal gerilim azalmakta ve vatandaşlık duygularının güçlenmesi sağlanmaktadır. Siyasal katılımı siyasi partiler önemli bir rol oynamaktadırlar. Siyasi partiler aracılığıyla bireyler seçme ve seçilme haklarını kullanarak yönetimde söz sahibi olmaktadır. Bireylerin destekledikleri siyasi parti ya da adaylar yönetime gelince, aslında bir anlamda o bireyler siyasi yönden bir katılım gerçekleştirmiş olmaktadır (Kışlalı, 2010: 219-220).

Demokrasi kavramına yönelik tartışmalar geçmişten günümüze siyaset biliminin, düşünürlerin üzerinde tartıştıkları konuların başında gelmektedir. Yönetimlerin demokratik ilkeleri dikkate almaları ve demokrasinin unsurlarının hayata geçirilmesi konularında sorumlulukları bulunmaktadır. Günümüzde temsili demokrasinin işleyişinde yaşanan sorunlar nedeniyle bu sorunları aşacak mekanizmalar önerilmekte ve halkın sadece seçim dönemlerinde oy kullanmaları dışında yönetime etkin bir şekilde katılmaları gerektiği genel kabul görmektedir. Burada üzerinde tartışılan konular nasıl bir katılımın olacağı, katılımın sınırları, katılımın düzeyi ve katılım mekanizmalarıdır. Katılımcı yönetim yaklaşımının toplum ve bireyler açısından önemli olduğu, alınacak karar süreçlerinde katılımın artmasıyla birlikte kararların toplum tarafından kabulünün artacağı, sorunların daha etkili ve doğru tespit edileceği ileri sürülmektedir.

3. Kamu Politikası Analizi ve Yöntemleri

Kamu politikaları çalışmaları günümüzde önemli bir alan oluşturmaya rağmen geçmişte de önemli bir yer tutmaktadır. Kamu politikalarının ortaya çıkması, kent medeniyetlerinin ve halk toplumlarının ortaya çıkmasıyla ilişkili bir kavramdır. Medeniyetlerin ortaya çıkmasıyla yaşanan toplumsal değişim beraberinde insanların yaşam kalıplarının da değişmesini getirerek, özellikle farklı üretim şekillerinin gelişmesi ve siyasi örgütlenmelerin ortaya çıkması, kamu politikası çalışmalarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Dunn, 2018). Kamu politikasına yönelik birçok tanım bulunmasına rağmen, kamu politikasının en çok vurgulanan yönü Dye'nın "hükümetlerin yapmayı ya da yapmamayı tercih ettiği şey" tanımında karşımıza çıkmaktadır. Kamu politikası iktidarların yalnızca uyguladığı değil aynı zamanda yerine getirmediği kararları da kapsamaktadır. Hükümetlerin birçok görevi bulunmaktadır. Toplum düzenini sağlama, toplumsal çatışmaları düzenleme ve vergi koyarak toplumdan para toplama, hükümetlerin görevleri arasında

bulunmaktadır. Bu açıdan baktığımız zaman kamu politikaları davranışları düzenleyebilir, bürokrasiye yönelik düzenlemeler ve vergiler getirebilir (Dye, 2013: 2-3).

Kamu politikası analizinde ele alınan başlıca konular;

- Kamu politikasının oluşturulması aşaması. Bu aşamaya örnek olarak, kamu politikasının konusu olan sorunun tanımı ve açıklanması, sorunun gündeme gelmesi, politika oluşturulmasının nedenleri, özel ve sivil kurumların etkisi ve katılımı verebiliriz.
- Kamu politikası geliştirilmesine neden olan soruna alternatif çözümler getiren kamu politikaları ve özellikleri
- Kamu politikasının belirlenmesinde etkili olan amaç, ilke ve değerler ile bu unsurların kamu politikasını nasıl ve neden etkilediği ne ölçüde etkilediğinin araştırılması
- Kabul edilen kamu politikalarının özellikleri
- Uygulanan kamu politikaların da kimlerin nasıl, nerede, ne ölçüde etkilendiklerinin belirlenmesi (Gül, 2015: 9-10).

Politikaların etkili bir şekilde oluşturulması ve siyaset üretecek mekanizmalar üzerinde yapılan tartışmalar gün geçtikçe kamu politikası alanında yapılan çalışmaların artmasını sağlamaktadır. Bir politikanın nasıl yapıldığı, bu politikayı kimin yaptığı, politika yapım sürecinde etkili olan faktörlerin neler olduğu 20.yüzyıldan itibaren bilimsel bir bakışla ele alınmaya başlamıştır (Everett, 2003:5).

Kamu politikası çalışmalarında, kamu politikalarının analizi önemli bir yer tutmaktadır. Kamu politikası analizi çalışmaları, vatandaşların sorunlarını çözmek ve vatandaşlara daha iyi hizmet sunmak için geliştirilen politikaların daha iyi bir şekilde yürütülmesine, etkili ve verimli olmasına katkı sağlamaktadır. Kamu politikası analizinde farklı yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Politika araştırması, politika(program) değerlendirme araştırması, fayda-maliyet analizi, örnek olay ya da durum çalışması, içerik(söylem belge) analizi, zaman serisi analizi, politika süreci analizi, PEST (politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik) analizi, kamu politikası analizinde kullanılan yöntem ve teknikler arasında yer almaktadır. Parti programları, kitap, makale, tez ve tarihi belgeler, içerik, söylem ya da belge analizine tabi tutulabilir (Gül, 2015: 11-23). Kamu politikaları toplumun ihtiyaçlarına ve beklentilerine göre ya da yukarıdan aşağıya doğru oluşturulmaktadır. Kamu politikalarının oluşturulması sürecinde farkı aktörler rol oynamaktadır. Bu aktörler resmi olabileceği gibi sivil de olabilmektedir. Vatandaşlar, iktidar, siyasi partiler, baskı grupları ve medyayı bu aktörlere örnek olarak verebiliriz (Çevik, 2003:145).

4. Parti Programlarında Demokrasi ve Katılımcı Yönetim

Siyasi partiler politikalarını belirlerken, toplumun farklı kesimlerinin birbirinden farklı taleplerini siyasal sistem içinde çözmeye çalışmaktadırlar. Toplumun karmaşık bir yapıya sahip olması, taleplerin farklılığı bazen de isteklerin çatışması bu süreci zorlaştırmaktadır. Burada siyasi partilere önemli bir görev düşmektedir. Siyasi partilerin, yapacakları işleri belirleyerek, kamuoyu ile paylaşımları ve toplumu ikna ederek uygulamaya geçmeleri gerekmektedir. Ülkenin hangi sorunlarına öncelik tanınacağı, ekonomik kalkınmada, toplumsal ve kültürel alanlarda izlenecek politikalar parti programlarının temelini oluşturmaktadır. İktidar mücadelesinde aslında odak noktayı partilerin programları oluşturmaktadır (Çam, 2005:416).

Parti programları aslında siyasi partilerin iktidara geldiklerinde neleri yapacaklarını, hangi sorunlara öncelik vereceklerini ve neleri yapmayacaklarını kamuoyu ile paylaştıkları bir belgedir. Bu nedenle parti programları,kamu politikası açısından incelenmesi, değerlendirilmesi ve tartışılması gereken kaynaklar arasında yer almaktadır. Çalışma kapsamında 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde en çok oy alan iki siyasi parti (Adalet ve Kalkınma Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi) programı, demokrasi ve katılım özelinde incelenmektedir. Parti programları incelenirken, demokrasi kavramı ve demokrasinin önemli ilkeleri arasında yer alan hukuk devleti, eşitlik, çoğulculuk, hesap verebilirlik, şeffaflık, laiklik, sivil toplum ve katılımcı yönetim mekanizmaları öne çıkarılarak değerlendirilmektedir. Söz konusu başlıklar dahilinde, siyasi partilerin parti programlarında bu konulara yer verip vermedikleri, nasıl yer

verdikleri, katılımcı yönetime yönelik bakış açıları, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi Programında Demokrasi ve Katılımcı Yönetim

Parti programı, giriş ve sonuç bölümleri dışında altı temel bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde yer alan temel haklar ve siyasi ilkeler başlığı altında, demokrasi ve sivil toplum kısmında incelediğimiz konuya yönelik düzenlemelere yer verilmektedir. Farklı bölümlerde ve başlıklarda demokrasi ve demokrasinin unsurlarına yönelik maddeler bulunmaktadır.

4.1.1. Demokrasi

Temel haklar ve siyasi ilkeler başlığı altında, partinin demokrasi kavramına yönelik yaklaşımında hangi unsurların öne çıkarıldığına yer verilmektedir.

“Demokraside egemenlik halka aittir ve bu özellik, demokratik rejimi diğer tüm rejimlerden ayıran temel niteliktir. Demokrasi hoşgörüye dayanan bir sistemdir. Demokrasilerde vatandaşlardan bir kısmının daha üstün hak ve özgürlüklerden ya da ayrıcalıklardan yararlanması mümkün değildir. Demokrasilerde vatandaşlar, yasaların eşit koruyuculuğu altında özgürce yaşarlar.” (Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, 2002).

Demokrasinin önemli unsurlarından birisi olan çoğulcu demokrasi anlayışının önemi vurgulanmakta, azınlıkta bulunanların hak ve özgürlüklerinin korunması gerektiği belirtilmektedir. Hak ve özgürlüklerin de anayasa ile güvence altında alınması gerektiği bildirilmektedir.

4.1.2. Hukuk Devleti

Adalet ve Kalkınma Partisinin parti programında, devletin hukukun üstünlüğünü esas alması gerektiği, hukukun vatandaşların özgürlük ve haklarının teminatını oluşturduğu ifade edilmektedir.

“Demokrasinin hukuk yoluyla varlık kazandığı demokratik hukuk devletinde; hukukun evrensel ilkelerine saygı, hak arama yollarının açık tutulması, kanun önünde eşitlik, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması, devletin hukuka bağlılığının güvence altına alınması temel değerlerdir... Partimiz hukukun üstünlüğüne dayalı yönetim anlayışının teminatı olacaktır” (Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, 2002).

Hukuk devletini sağlayabilmek için, toplumun bütün kesimlerini içerecek yeni bir anayasa önerisi hazırlanacağı, temel hak ve özgürlükler konusunda evrensel standartlara uygun politikalar geliştirileceği, yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiler açık ve net bir biçimde belirleneceği vurgulanmaktadır. Anayasanın ve kanunların herkesi bağlaması ilkesinin titiz bir şekilde uygulanacağı, yargının etkinliğini ve hızını artırmak için gerekli yasal düzenlemelerin yapılacağı yazılmaktadır.

4.1.3. Sivil Toplum

Parti programında demokratikleşme ve sivil toplum başlığı altında, demokratikleşmede sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının önemi ile bu alanda yapılacaklar belirtilmektedir.

“Kamu yönetimine vatandaşları ve sivil toplum örgütlerini dahil ederek toplumda sinerji meydana getirecek Yasalar sadece parlamento çoğunluğu değil, toplumun ortak iradesinin ifadesi olacaktır. Bu nedenle partimiz, hazırlayacağı yasa tekliflerini sivil toplum kuruluşlarının değerlendirmelerini alarak oluşturacaktır. Sivil toplum örgütlerinin görüşlerini alarak ilgili yasal düzenlemeleri değiştirecek, sivil toplum örgütlenmesini çağdaş demokratik ülkelerdeki düzeye ulaştıracak bir yasal çerçeve çizecektir.” (Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, 2002).

Sivil toplum kuruluşlarına yönelik olarak, katılımcı bir anlayışla sivil toplum kuruluşlarının da fikirleri alınarak kanuni düzenlemeler yapılacağı, sivil toplum kuruluşlarının gelişmiş demokratik ülkelerdeki seviyeye ulaştıracak yasal düzenlemelere kavuşacağı belirtilmektedir.

4.1.4. Hesap verebilirlik ve Şeffaflık

Parti programının giriş bölümünde, şeffaflık ve hesap verme anlayışına yönelik yapılacaklar açıklanmaktadır.

“Kamu yönetiminde şeffaflık, hesap verme sorumluluğu ve öngörülebilirlik, yönetimin her alan ve kademesine yerleştirilmelidir. Yolsuzluklarla mücadele için kapsamlı bir program hazırlanıp derhal uygulamaya konulacaktır. Kamu yönetiminde şeffaflık ve ihale mevzuatının yeniden düzenlenmesi bu program çerçevesinde ele alınacaktır. Partilerin hesapları ve adayların seçim harcamaları şeffaf ve denetlenebilir olacaktır. Bütçeye ilişkin olarak şeffaflığı ve hesap verme sorumluluğunu tesis edecek mekanizmalar kuracaktır” (Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, 2002).

Hesap verebilirlik ve şeffaflık konusunun kamu yönetiminde her alanda uygulanması gerektiği özellikle yolsuzlukların üzerine gidileceği, ihale yasasının tekrar düzenleneceği ve bütçe ile ilgili şeffaflığı sağlayacak adımların atılacağı vurgulanmaktadır.

4.1.5. Laiklik

Laiklik ile ilgili olarak, laikliğin demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olduğuna dikkat çekilmektedir. Laiklik ile ilgili yanlış bir algının olduğu, laikliğin din düşmanlığı olmadığı, tam aksine her türlü inanca sahip kişilerin inançlarını rahatlıkla sağlamalarında önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Toplumsal barışın ve özgürlüğün sağlanmasının laiklik ilkesi ile gerçekleştirileceği yazılmaktadır.

“Partimiz, dini insanlığın en önemli kurumlarından biri, laikliği ise demokrasinin vazgeçilmez şartı, din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak görür. Laikliğin, din düşmanlığı şeklinde yorumlanmasına ve örselenmesine karşıdır. Laiklik ilkesinin gereği olarak vatandaşlarımızın dinlerini öğrenmeleri için her türlü kolaylık sağlanacaktır. İlk ve orta öğretimde din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin dışında, velilerin rızasına bağlı olarak seçmeli din derslerinin verilmesi temin edilecektir. Esasen laiklik her türlü din ve inanç mensuplarının ibadetlerini rahatça icra etmelerini, dini kanaatlerini açıklayıp bu doğrultuda yaşamalarını ancak inançsız insanların da hayatlarını tanzim etmelerini sağlar.” (Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, 2002).

4.1.6. Katılımcılık

Parti programında, katılımcılık konusu üzerinde en çok durulan konulardan biri de katılımcılıktır. Özellikle çalışma kapsamında yer verdiğimiz temsili demokraside yaşanan sorunlar ve günümüz demokrasisinin sadece seçimden seçime oy kullanmaktan ibaret olmadığı parti programında yer bulmaktadır.

“Artık demokrasi sadece bir seçme ve seçilme rejimi değil, aynı zamanda katılma ve işbirliği rejimi olarak algılanmaktadır. Bu katılım ve işbirliğini gerçekleştirecek temel birimler ise yerel yönetimlerdir. Parti içi demokrasi, bireyin ve azınlık görüş sahiplerinin hukuku ve demokratik yarışma hakları sağlanarak geliştirilecektir. Halkın merkezi ve yerel yönetimle ilgili karar alma süreçlerine daha aktif olarak doğrudan katılımını sağlayacak olan referandum kurumunun tesisi ve etkinleştirilmesi en önde gelen hedeflerimiz arasındadır.” (Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, 2002).

Parti programında, katılımcı yönetimin merkezi ve yerel yönetimler açısından önem taşıdığı, öncelikli hedeflerinin vatandaş katılımını artıracak mekanizmalar olduğu yer amaktadır. Benzer şekilde dış politikada da sadece bürokrasi ağırlıklı bir karar mekanizmasının olduğu, toplumun farklı kesimlerinin de sürece dahil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

“Partimiz sadece kendi içinde değil, parlamento ve toplum içinde de kolektif iradenin tekil iradelerin yerini almasını sağlayacaktır. Yasalar sadece parlamento çoğunluğu değil, toplumun ortak iradesinin ifadesi olacaktır. Bu nedenle partimiz, hazırlayacağı yasa tekliflerini sivil toplum kuruluşlarının değerlendirmelerini alarak oluşturacaktır. Partimiz, toplumsal düzenin teminatı olan adalet sistemine azami ölçüde güvenin tesisini sağlayacaktır. Bu yönüyle katılım hakkı sadece vatandaşların seçimlerde oy vermesi değil, kamu ile ilgili kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesine katkıda bulunma yollarının açık olmasını ifade eder.” (Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, 2002).

Katılımcı yönetimin, yöneten ile yönetilenler arasında önemli bir işlevinin olduğu bu nedenle seçim dönemleri dışında da vatandaşların yönetimde söz sahibi olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Sadece kararların alınmasında değil, kararların uygulanma ve denetleme kısımlarında da katılımcı yönetimin olması gerektiği belirtilmektedir.

“Gençlerimizin ülke yönetimine her platformda katılımı sağlanacak, bu amaçla siyaset okulları ve gençlik dernekleri desteklenecektir. Ekonomi politikalarının belirlenmesine ve uygulanmasına,

başta ticaret ve sanayi odaları olmak üzere, ekonomiyle ilgili tüm sivil toplum kuruluşlarının katılımlarını sağlayacaktır. Vatandaşların siyasete katılımlarında asli işlevi gören ve demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin hareket ve faaliyet alanlarını genişletecektir.” (Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, 2002).

4.2. Cumhuriyet Halk Partisi Programında Demokrasi ve Katılımcı Yönetim

Cumhuriyet Halk Partisi, parti programı altı temel bölümden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında ele aldığımız konular, ağırlıklı olarak ikinci bölümde, demokrasiyi güçlendirme demokrasi insan hakları ve özgürlükler başlığı altında yer almaktadır. Bölüm alt başlıklarında, demokratik hukuk devleti, insan hak ve özgürlükleri, siyaset ve sivil toplum ve kamu yönetimi reformu yer almaktadır.

4.2.1. Demokrasi

Parti programının temel hedefler bölümünde, demokratik ve katılımcı bir toplum yapısına kavuşmanın önemi vurgulanmaktadır. Önceliklerimiz bölümünde yer alan başlıklardan biri demokrasidir.

“Tüm kurum ve kuralları ile özgürlükçü ve çoğulcu demokrasidir, özgür bireydir, hukuk devletidir, insan hak ve özgürlüklerine saygıdır. Her alanda demokrasinin kökleştirilip geliştirilmesidir. Temiz siyaset ve dürüst yönetimdir Demokrasi aynı zamanda halkın seçimlerde daha etkin biçimde söz sahibi olmasıdır” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Çoğulcu ve katılımcı bir demokrasiye, iktidarların parlamentoda çoğunluk sağlamalarının istedikleri her düzenlemeyi yapma hakkı tanımadığına, özgürlükçü ve çağdaş bir demokrasinin ülke ve insanların yaşamı için önemli olduğuna yer verilmektedir. Demokrasiyi güçlendirmenin partinin öncelikli amaçları içerisinde yer alması gerektiği vurgulanmaktadır.

“CHP, yazılı ve görsel basını demokrasinin vazgeçilmez kurumları arasında görür. Çağdaş demokrasilerin özünü; ulusal irade ve hukukun üstünlüğü ilkeleri eşliğinde, bireylerin evrensel nitelikli temel hak ve özgürlüklerini, yaşamları boyunca eksiksiz olarak ve engellenmeden kullanabilmeleri oluşturur. İletişim özgürlüğü, ülkemizde insanca yaşamının, saydam bir yönetime kavuşmanın ve demokratik sistemin temel koşullarındandır.” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

İnsanların haber alma özgürlüğü vurgulanarak, bunu sağlayacak yazılı ve görsel medyanın demokrasinin önemli birer kurumu olduğu belirtilmektedir. Her alanda kadınlara yönelik eşitliğin sağlanması gerektiği, kadınların yaşadıkları sorunların çözülmesi gerektiği ve kadın sorunun bir demokrasi sorunu olduğu vurgulanmaktadır.

4.2.2. Hukuk Devleti

Parti programında üzerinde en çok durulan konulardan biri de hukuk devletidir. Hukuk devletinin önemi, gerekleri, hukuk devletini sağlayabilmek için yapılması gerekenler detaylı bir biçimde programda yer almaktadır.

“CHP gücünün değil hukukun üstünlüğünü savunur. Hukukun, adaletin saygınlığı, tarafsızlığı, bağımsızlığı demokrasinin güvencesidir. Hukuk devleti, hukukun üstünlüğünü kabul eden, vatandaşların tarafsız yargının güvencesi altında bulunduğu, devletin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olduğu bir yönetim biçimidir. CHP, ülkede hukukun üstünlüğünü egemen kılmaya kararlıdır. Bu anlayışla evrensel hukuk ilkelerine dayalı bir hukuk devleti anlayışının ve yargı bağımsızlığının bütün koşullarıyla sağlanması hedefimizdir” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Evrensel hukuk normlarıyla ters düşen anayasa maddelerinin değiştirilmesi gerektiği ancak bunu yaparken mecliste gerekli uzlaşmanın sağlanarak, ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda bir düzenleme yapılması gerektiği yazılmaktadır.

“Yargının Bağımsızlığı ve Yargıç Güvencesi Hukuk devletinin ve demokrasinin gelişmesinin ön koşuludur. Yargının bağımsızlığı ilkesi özenle korunacak. Yargının yolsuzluk ve kuralsızlıklarla etkin mücadelesinin önündeki engeller kaldırılacak. Hak arama özgürlüğü korunacak... Adil Yargılanma, İddia ve Savunma, Dilekçe Haklarının ve Hak Arama özgürlüğünün özenle korunmasını sağlamak için tüm hukuk düzenimizde hak arama-savunma ve adil bir biçimde yargılanma olanaklarını genişletecek düzenlemeler yapacaktır”. (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Hukuk devleti ilkesinin uygulanabilmesinde özellikle bağımsız, gecikmeyen ve etkili bir yargı mekanizmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, Adalet Bakanlığında,

mahkemelerde, Hakimler ve Savcılar Kurulunda, Türkiye Adalet Akademisinde ve hukuk eğitiminde nelerin yapılması gerektiği detaylı bir şekilde ele alınarak, konu bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

4.2.3. Sivil Toplum

Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları, parti programında ağırlıklı olarak siyaset ve sivil toplum başlığı altında ve farklı bölümlerde yer verilen bir konudur. Sivil toplum yapısının önemi, neden güçlendirilmesi gerektiği ve karar süreçlerinde yer alması gerektiği özellikle belirtilmektedir.

“Sivil toplum yapılanmasının güçlenmesi desteklenecek: Meslek odaları, okul aile birlikleri, sendikalar, yöresel dayanışma dernekleri, çevre ve tüketici hakları kuruluşları gibi tüm yurttaş beraberlikleri özendirilecektir. Böylelikle, yurttaşın sivil toplum örgütleri aracılığıyla ülkede daha etkin duruma gelmesi sağlanacaktır. Sivil toplum koordinasyon kurulu oluşacak: Sivil toplum örgütleri, kendi uzmanlık alanlarında devletin gerçekleştirmeyi öngördüğü belirli projeleri katılımcı bir anlayışla üstlenecekler, bu sürecin denetimi ve eşgüdümün sağlanması için Sivil Toplum Koordinasyon Kurulu oluşturulacaktır” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Sivil toplumun yaygınlaşması ile halkın yönetime katılımının güçleneceği ve toplumda dayanışma duygusunun artacağı belirtilmektedir. Farklı alanlarda (eğitim, kadın) faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının destekleneceği özellikle kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde edecekleri istihdam stratejilerinde sivil toplum örgütleri ile işbirliği halinde olunacağı yazılmaktadır.

“TBMM Komisyonları genişletilerek, işlev ve yetkilerinin artırılması; sivil toplum kuruluşlarının, komisyonların yasama ve denetim faaliyetlerine daha yoğun düzeyde ve etkin çerçevede katkıda bulunmaları hedef alınacaktır. Belediye meclislerinin yanında, meslek odalarının, sendikaların, sivil toplum örgütlerinin, her düzeydeki eğitim kurumlarının ve toplumsal amaçlı kuruluşların temsilcilerinden oluşan Belediye Danışma Meclisleri ve Kent Meclisleri de etkinliğe kavuşturulacaktır. Belediye Meclislerinde ... Sivil Toplum Temsilcilerinin ve alınacak kararlardan etkilenecek tarafların ilgili müzakere süreçlerine katılımları sağlanacaktır” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Sivil toplum kuruluşlarının hem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde etkinliğinin artırılması hem de yerel yönetimlerde aktif rol almaları hedeflenmektedir. Özellikle belediye meclislerinde ve kurulması planlanan danışma meclislerinde sivil toplum kuruluşlarının etkili olacağı belirtilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının sadece devlet teşkilatlanmasında değil ülkenin önemli sorunlarının belirlenmesinde ve çözüm üretilmesinde de rol oynaması gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır. Bu alanlardan birisi de afet yönetim sistemidir. Afet yönetimi bir bütün olarak ele alınarak, sisteme hem kamu kesiminin hem de sivil toplum kuruluşlarının katılımının sağlanması gerektiği ifade edilmektedir.

“Bulundukları ülkede Türkiye’nin tanıtımı amacıyla yapılacak faaliyetlerin koordinasyonu için, yurtdışında kurulmuş olan sivil toplum örgütleri temsilcilerinin de katılımıyla bir, Ortak Eylem Planı hazırlanacaktır... Tüketiciyi ve çevreyi koruyan kurumlar ve sivil toplum örgütleri geliştirilecek, özendirilecek ve desteklenecektir... Erozyonla mücadele çalışmaları etkinleştirilecek ve yaygınlaştırılacak, toprak muhafaza çalışmalarının kamu kesimi yanında sivil toplum kuruluşlarının da çalışmalarıyla toplumsallaştırılması sağlanacak” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Dezavantajlı grupların sorunlarının çözümü için sivil toplum kuruluşlarının katılımları sağlanacaktır. Özellikle sokakta yaşayan insanlara ya da kimsesiz çocuklara yönelik sunulacak hizmetlerde sivil toplum kuruluşlarının katkı sağlayacağı belirtilmektedir. Engellilere yönelik olarak, özerk bir kurum kurulması hedeflenmektedir. Bu kurumun diğer kurumlarla ve sivil toplum kuruluşları ile eşgüdüm halinde olması beklenmektedir. Sivil toplum kuruluşları ile yapılacak işbirliklerinin en önemli nedeninin, vatandaşların taleplerini ve ihtiyaçlarını etkili bir şekilde alabilmek ve çözüm üretebilmek olduğu belirtilmektedir.

4.2.4. Hesap verebilirlik ve Şeffaflık

Hesap verebilirlik ve şeffaflık konusu parti programının farklı bölümlerinde yer bulmaktadır. Kamu yönetimi bölümünde ve yeni ekonomik düzen bölümlerinde konuyla ilgili maddeler yer almaktadır.

“Kamu yönetiminde saydamlık ve dürüstlük egemen kılınacaktır. Kamu görevlilerinin kendileri ve yakınlarına her türlü çıkar sağlayabilecek görev ilişkisine girmeleri engellenecektir. Kamu ihale ve alımları şeffaf hale getirilecek, rekabete açık tutulacaktır. İhale yasası, bunları gerçekleştirecek, kamu yararını gözetecek yapıya kavuşturulacaktır” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Belediyelerin imar değişikliklerinin özellikle rant oluşumuna neden olacak düzenlemelerin, meslek odaları, muhtarlar ve yöreden temsilcilerin de görev alarak, kamuoyuna açık bir şekilde ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Parti programında ülke yönetiminde dürüstlüğü hakim kılabilmek için, siyasi ahlak yasasının çıkarılacağı böylece kamu yönetiminde erdemin ve şeffaflığın temel ilke haline geleceği ifade edilmektedir.

“Kamu ihale sistemi, kamu yararını gözetin, eşitlik, adalet ve saydamlık ilkelerini temel alan, işi en makul fiyatla ... kurallar çerçevesinde yeniden oluşturulacaktır. Bu anlayışla, kamu ihale kanunu açıklık, şeffaflık ve rekabeti sağlayacak şekilde yeniden ele alınacak. Kamu harcamalarında etkinlik, verimlilik, şeffaflık ve hesap verilebilirlik temel ilke olacak. Kamu harcamaları düzeyi, mali disiplini gözetin ve sürdürülemez borç dinamiklerine yol açmayacak şekilde belirlenecek...” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin önemli olduğu alanlardan birisi de kamuda yapılan ihaleler ve kamu harcamalarıdır. Bu konuyla ilgili kamu ihale sisteminde yeni düzenlemeler yapılacağı, kamu harcamalarında şeffaflığın ve hesap verebilirliğin temel ilke olacağı yazılmaktadır. Yönetimin her kademesinde dürüstlük ilkesinin uygulanacağı buna yönelik olarak Kamu Etik Kurulu’nun işlerlik kazandırılıp daha etkin hale getirileceği ve konuyla ilgili gereken yasal düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir.

4.2.5. Laiklik

Laiklik ilkesi ile ilgili olarak parti programında farklı bölümlerde ve başlıklarda düzenlemeler yer almaktadır. Özellikle de ikinci bölümde demokrasi, insan hakları ve özgürlükler başlığı altında laiklik ilkesine yönelik maddelere yer verilmektedir.

“Ulusal bütünlük ile iç barışın, çağdaşlık ile bilimselliğin temel taşıdır. Bu anlayışla, siyasetin dini istismar etmesine kesinlikle karşıdır. Ne dinin siyasallaştırılması, ne de siyasetin dinselleştirilmesini kabul etmez. Devlet din ve inançlar karşısında eşit mesafededir. Devletin dini olmaz. Din kamusal alanın değil, özel alanın olgusudur. Cumhuriyetin, bilimselliğin, demokrasinin, iç barışın, insan haklarının ve ulusal bütünlüğün temel taşıdır. İnsan haklarının, kadın-erkek eşitliğinin, çağdaşlığın ve modernleşmenin güvencesidir. Bütün bu özellikleriyle anayasamızın değiştirilemez ve vazgeçilemez hükmüdür” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Laiklik ilkesinin Cumhuriyet Halk Partisi için ne anlama geldiği detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Demokrasiyi koruyabilmek, demokrasiyi sürdürebilmek, özgürlükleri genişletebilmek için laiklik ilkesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Devlet işleri ile din işlerinin birbirlerinden ayrılmasının gerektiği, inanç konusunun Allah ile kul arasında bir bağ olduğu belirtilmektedir.

“Vicdan ve inanç özgürlüğünün, farklı din, mezhep ve inanç grupları arasında uyum ve hoşgörünün kaynağıdır. Cumhuriyet Halk Partisi için laiklik, hiçbir şekilde ödün veremeyeceği temel ilkedir. Laiklik; hiçbir zaman din ve inanç karşıtı bir ilke ve ideoloji değil, aksine din özgürlüğünü güvence altına alan, farklı inanışların barış ve karşılıklı hoşgörü içerisinde birlikte yaşama yöntemi ve ilkesidir; çağımızın modern ve ileri devlet yönetimi anlayışıdır” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Laikliğin farklı inançlar arasında eşitliği sağladığı, din karşıtı bir ilke olmadığı gibi inançlar arasındaki hoş görünün de kaynağı olduğu yazılmaktadır. Konuyla ilgili yapılması gereken somut örneklerle de yer vermektedir. Diyanet İşleri Başkanlığının yeniden yapılandırılacağı ve Cemevlerinin devletten daha fazla destek görmesi gerektiği belirtilmektedir.

4.2.6. Katılımcılık

Katılımcılık, parti programının başında yer alan, önceliklerimiz bölümündeki başlıklardan birisidir.

“Üniter devlet temelinde katılımcı yönetimdir. Demokratik örgütlenme hakkıdır. Katılımcı ve toplumsal duyarlılığı yüksek, yaygın ve güçlü örgütlü toplumdur. Sivil toplum örgütlerinin toplum yaşamına etkili katılımıdır. Devlet yönetiminde katılımcı ve çoğulcu yapılanma esas alınacak: CHP, özgür bireylerin ve sivil toplum örgütlerinin, kendilerini doğrudan ilgilendiren konularda idarenin her kademesinde karar alma süreçlerine katkıda bulunmalarına önem ve öncelik verecektir” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Devlet yönetiminde katılımcılığın önemli bir unsur olduğu, katılımcılığı ve çoğulculuğu esas alan bir devlet yapılanmasının gerekliliği, bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının kendilerini ilgilendiren her konuda karar alma süreçleri içerisinde yer almalarının gerekliliği vurgulanmaktadır.

“Demokratik katılımcı hizmet için Semt Konseyleri, demokratik katılımı yönetim için Başvuru Büroları ile Valilik / Kaymakamlık Koordinasyon Merkezleri kurulacak, halk ile belediyeler arasında Sürekli İletişim ve Etkileşim Sistemi kanalları oluşturulacak” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008).

Sonuç

Temsili demokraside, “temsil” işlevinde yaşanan sorunlara rağmen, halkın oyuyla belirlenen seçilmişlerin oluşturduğu meclisler, gerek siyasal sistemin devam etmesi gerek demokrasinin sürdürülebilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle meclislerde seçilmiş üyeleri bir arada tutan siyasi partiler bu mekanizmada üzerine düşeni yerine getirmektedir. Siyasi partilerin birçok işlevi bulunmaktadır. Siyasi partileri sadece mecliste seçilmiş üyeleri bir arada tutarak temsil işlevini yerine getiren bir yapı olarak görmemiz eksik olacaktır. Siyasi partiler sadece mecliste değil meclis dışında da üyelerinin, kamunun, ülkenin ortak çıkarlarını savunmaktadırlar. Siyasi partilere yönelik yapılacak incelemelerde önemli belgelerden birisi de parti programlarıdır. Parti programları, siyasi partilerin hedeflerini, önceliklerini, ülkenin sorunlarını nasıl değerlendirdiklerini ve hangi konulara öncelik verdiklerini göstermektedir.

Bu çalışmada son yapılan genel seçimde en çok oy alan iki partinin programları katılımcı yönetim ve demokrasi özelinde incelenmiştir. Her iki parti de programlarında demokrasi kavramına ve bu kapsamda incelediğimiz, hukuk devleti, laiklik, sivil toplum, katılımcılık, hesap verebilirlik ve şeffaflık konularına yer vermektedir. Bazı unsurlarda konuyu ele alma şekilleri benzerlik gösterirken bazı unsurlarda farklılaşmaktadır. Örneğin her iki parti programında da, laiklik konusunun önemi vurgulanmakta ve laikliğin özellikle din karşıtlığı olmadığını altı çizilmektedir. Laikliğin ne olduğu ve nasıl anlaşılması gerektiği konusunda benzerlik bulunurken, Cumhuriyet Halk Partisinin programında konuyla ilgili olarak neler yapılacağına yönelik somut örnekler yer verilmektedir. Hukuk devleti ilkesine yönelik olarak her iki parti de öncelikle hukukun üstünlüğünü vurgulamakta ve evrensel hukuk kurallarının egemen kılınması gerektiği konusunda benzer ifadeler yer vermektedir. Adalet ve Kalkınma partisi hukuk ve adalet konusunda temel hak ve özgürlüklere, kuvvetler ayrılığı ve yargının bağımsızlığına, mahkemelerin yeniden düzenlenmesine, hukuk eğitime ve yüksek mahkemelere yer vermektedir. Cumhuriyet Halk Partisi de hukuk devleti ilkesinde benzer konulara vurgu yapmaktadır. Hukuk devletinin sağlanması ile ilgili olarak yargı bağımsızlığı, mahkemeler, Adalet Bakanlığı, hukuk eğitimi, Hakimler ve Savcılar Kurulu, yargı etiği gibi başlıklarda konular detaylı olarak ele alınmaktadır. Çocuk mahkemelerinin yeniden kurulması, infaz kurumlarına yönelik düzenlemeler, Adli Tıp Kurumunun özertleştirilmesi gibi önerilerde bulunmaktadır. Sivil toplum kavramı da her iki partinin programlarında yer verdiği önemli konulardan biridir. Sivil toplum kavramına Adalet ve Kalkınma Partisi “Demokratikleşme ve Sivil Toplum” başlığı altında yer verirken, Cumhuriyet Halk Partisi “Siyaset ve Sivil Toplum” başlığı altında yer vermektedir. Her iki parti de öncelikle sivil toplumun ülkenin demokratikleşme sürecinde olumlu etkileri olduğunu belirtmektedir. Her iki parti programında da sivil toplum kuruluşlarının önün

açılması ve çağdaş ülkelerdeki standartla kavuşması gerektiği vurgulanmaktadır. Her iki parti programında da meslek odaları, dernekler, vakıflar ve sendikalar gibi sivil toplum kuruluşlarının örgütlenmelerinin önündeki engellerin kaldırılması, karar süreçlerinde daha fazla yer almaları gerektiği belirtilmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi sivil toplum kuruluşlarının katılımcı yönetim boyutunda önemine vurgu yaparken, Cumhuriyet Halk partisi farklı açılardan konuyu ele almaktadır. Ülkenin yurt dışında tanıtımının yapılmasına yönelik yurt dışında kurulan sivil toplum kuruluşlarından yararlanılabileceği vurgulanmaktadır. Belediye meclislerinin imar konularında alacağı kararlarda, afet ve çevre sorunlarının belirlenmesinde ve çözüm üretilmesinde, sokakta yaşayan ya da kimsesiz çocuklara yönelik projelerde, engellilere yönelik politikaların belirlenmesinde ilgili sivil toplum kuruluşlarının sürece dahil olması gerektiği belirtilmektedir.

Günümüzde kamu yönetiminin önemli unsurlarından birisi olan hesap verebilirlik ve şeffaflık konusuna da iki siyasi parti programında benzer şekilde yer verildiği görülmektedir. Her iki parti programında da öncelikle kamu yönetiminin bütün alanlarında şeffaflık ve hesap verebilirliğin tam olarak uygulanması gerektiğinin altı çizilmektedir. Hem parti içindeki işleyişin hem de ülke yönetimindeki süreçlerin şeffaf bir biçimde olması gerektiği, kamu maliyesi, bütçe, ihale süreçlerinin hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkelerinin gereklerini yerine getirecek şekilde yapılandırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Demokrasinin seçimden seçime oy kullanmakla açıklanamayacağı görüşü günümüzde genel kabul görmektedir. Bu kapsamda katılımcı yönetim uygulamaları siyasi partilerin üzerinde önemle durdukları konuların başında gelmektedir. Çalışma kapsamında incelenen her iki siyasi parti programında katılımcılık konusuna bu bakış açısıyla yaklaşılmakta, merkezi ve yerel yönetimlerde halk katılımının etkili hale getirilmesine yönelik ifadeler yer vermektedirler. Adalet ve Kalkınma Partisi, programında katılımcı yönetim anlayışının sadece parti içinde değil, toplumun bütün kesimlerinin sürece dahil edilerek meclisin de alacağı kararlarda etkili olması gerektiğini vurgulamaktadır. Sadece karar alınırken değil uygulama ve denetleme aşamalarında da katılımcı yönetimin önemine vurgu yapılmaktadır. Gençlerin karar süreçlerinde daha fazla yer almaları gerektiği ifade edilmektedir. Ekonomi politikalarında ticaret ve sanayi odalarının da yer almaları gerektiği vurgulanmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi de programında benzer şekilde devletin temelini aslında katılımcı bir yönetime dayandığını, bireylerin kamunun her kademesinde yönetim süreçlerinde aktif olarak bulunmaları gerektiğini belirtmektedir. Bunu sağlayabilmek için hem yerel yönetimlerde hem de merkezi yönetimde koordinasyon merkezleri kurulmasını önermektedir. Her iki parti programı da demokrasi ve katılımcı yönetim özelinde incelendiğinde, konuların ele alınması ve tanımlanması açısından genellikle benzerlik gösterdiği, içerik kısımlarında, detaylandırılmasında ve somut şekilde öneri getirilmesinde ise farklılıklar olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Adalet ve Kalkınma Partisi (2002). Adalet ve Kalkınma Partisi Programı: Kalkınma ve Demokratikleşme. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/3370001d-0a58-415c-bd99-c522d9427e84/content> (25.05.2024)
- Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*. (1.Baskı). Ayrıntı Yayınlar.
- Cumhuriyet Halk Partisi (2008). *Çağdaş Türkiye İçin Değişim Cumhuriyet Halk Partisi Programı*. <https://content.chp.org.tr/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf> (01.06.2024).
- Çam, E. (2005). *Siyaset Bilimine Giriş*, (9.Baskı), Der Yayınları.
- Çevik, H. H (2003). Modern Devlette Kamu Politikası Oluşturma: Kavramlar, Aktörler, Karar Verme, Kamu Politikası Süreci ve Türkiye Analizi, A. Balcı, A. Nohutçu, B. Coşkun, K.N. Öztürk, (Ed). *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları*, (135-167) içinde Seçkin Yayıncılık.
- Demir, Ö. Acar, M. (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, (6.Baskı). Adres Yayınları.

- Duverger, M. (1993). *Siyasi Partiler*, (4. Baskı). Bilgi Yayınevi.
- Dunn, W. N. (2018). *Public Policy Analysis: An Integrated Approach*. (6th Edition). Routledge
- Dye, T. R. (2013). *Understanding Public Policy* (14th Ed). Pearson.
- Eren, E. (1998). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, (5. Baskı).Beta Yayınları.
- Eroğul, C. (1999). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, (2.Baskı). İmge Kitabevi.
- Eryılmaz, B. (2010). *Kamu Yönetimi*, (3.Baskı). Okutman Yayıncılık.
- Everett, S. (2003). The Policy Cycle: Democratic Process or Rational Paradigm Revisited? *Australian Journal of Public Administration*, 62 (2), pp. 65–70.
- Gül, H. (2015). Kamu Politikası Analizi, Yöntemleri ve Teknikleri. *Yasama Dergisi*(29), 5-31.
- Heywood, A. (2018). *Siyaset*, 19. Baskı. B101 Yayınları.
- İzci, İ. (2014). Katılımcı Yerel Yönetime Genel Bir Bakış. İ.İzci (Ed.) *Katılımcı Yerel Yönetim* (1.Baskı, s.19-39) içinde. Kalkedon Yayıncılık.
- Kapani, M.(2014). *Politika Bilimine Giriş*, 35.Baskı. Bilgi Yayınevi.
- Kışlalı, A. T. (2010). *Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. (8.Baskı). İmge Kitabevi Yayınları
- Newton, K. Deth, J.W. (2014). *Karşılaştırmalı Siyasetin Temelleri*. Phoenix.
- Nie, N. H. Verba, S. (1989). *Siyasal Katılma ve Oy Verme Davranışı*, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyasal Sosyoloji*, (4.Baskı). Der Yayınevi.
- Schmidt, M. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*.Vadi Yayınları.
- Schmitt, Carl. (2010). *Parlamenter Demokrasinin Krizi*, (2. Baskı). Dost Yayınevi.
- Tekeli, İ. (2012). *Türkiye İçin STK'lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Teziç, E. (1996). *Anayasa Hukuku, Genel Esaslar*, (3. Baskı). Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Thomas, J. C. (1995). *Public Participation in Public Decisions: New Skills and Strategies For Public Managers*. (1.Edition). Jossey-Bass Publishing.
- Turan, İ. (1996). *Siyasal Sistem Siyasal Davranış*, (2.Baskı). Der Yayınları.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum*, (1.Baskı). Yarı Yayınları.
- Zavala, A. V. (2006). *Katılımcı Demokrasi: Dünyadaki Katılımcı Demokrasi Deneyimleri*. (1.Baskı). Dipnot Yayınları.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.